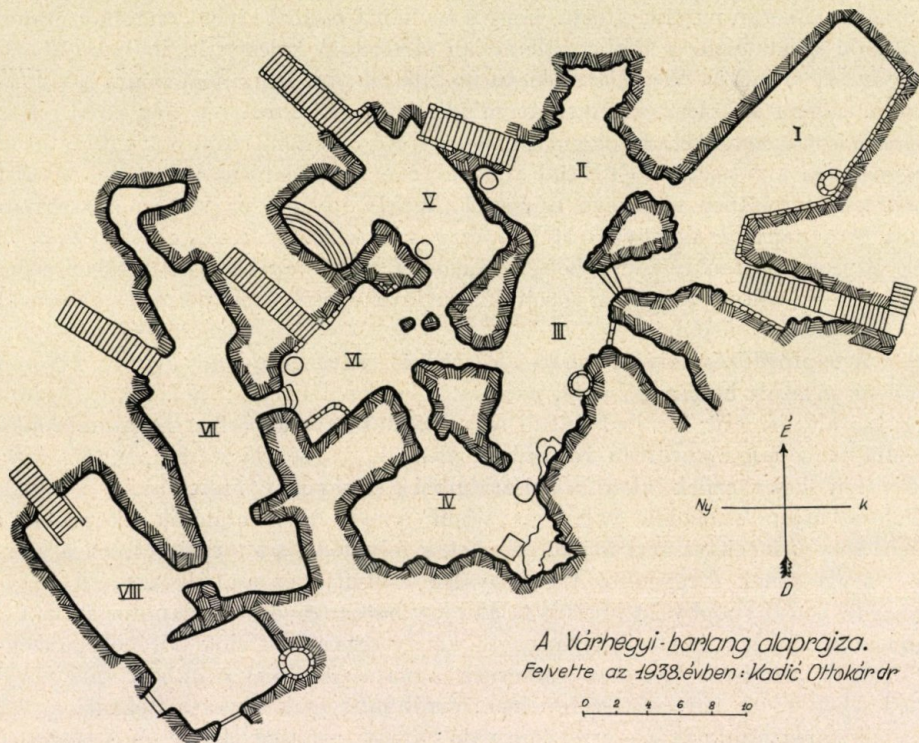

A Várhegyi-barlang feltárásának története.

Az 1931. év végén történt, hogy vitéz AGGHÁZY KAMIL ezredes, a Hadimúzeum igazgatójának ismételt buzdítására, két székesfővárosi mérnök kíséretében több várbeli „sziklapincét“ kerestem fel. Már az első pince megtekintésekor legnagyobb meglepetésemre azt láttam, hogy a sokszor emlegetett budavári „törökpincék“ tulajdonképpen természetes sziklaüregek, amelyeket az itt lerakódott termális mésztufa alján az átszivárgó talajvizek oldottak ki. Ezeket a mésztufaüregeket azután a Vár lakói kibővítették, mélyítették, lépcsőkkel és légaknákkal látták el s ilyen alakban pincéknek, raktáraknak és védőhelyeknek használták.

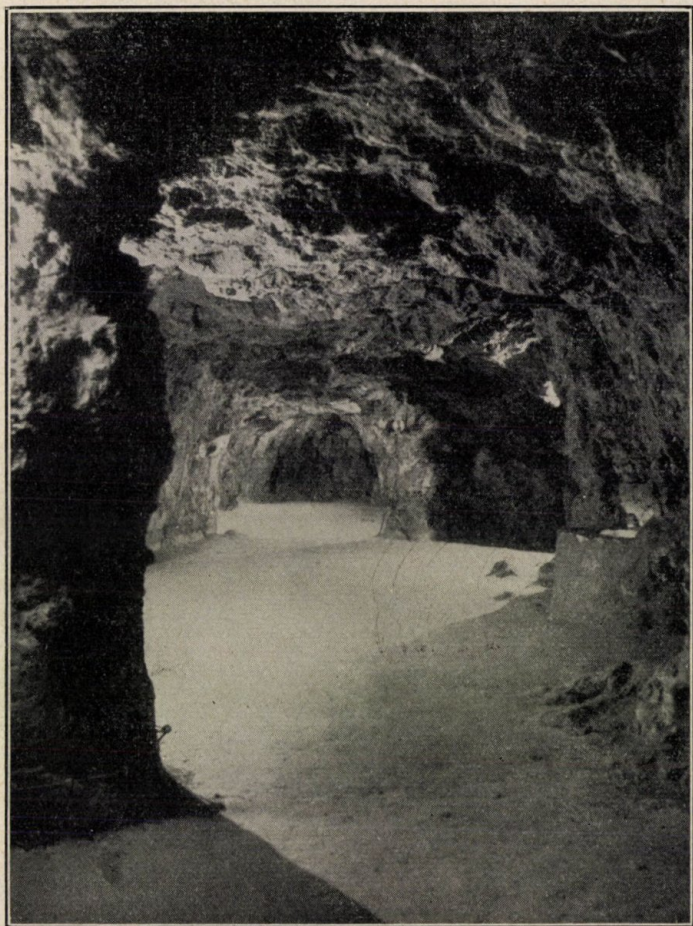

1. kép.

Mikor ez a csodálatos tény kiderült, a következő 1932. év elején két barlangkutató segédemmel házról-házra menve, a Vár valamennyi barlangpincéjét bejártam és barlangtani szempontból átkutattam. Elég kényelmetlen munka volt ez, mert a pincéknek túlnyomó része szeméttel és építkezési törmelékkel van kitöltve s így állandóan piszkos, nedves, dohos szemétdombokon kellett átvergődnünk, hogy egy-egy pince terjedelméről és kialakulásáról némi fogalmat kapjunk.

¹ A barlang és a gyűjtemény megnyitása alkalmával, 1938. május hó 15-én felolvasta a szerző.

Több mint egy hónapig tartott földalatti vizsgálódásaim után kiderült, hogy a budai Vár mélyén s annak egész terjedelmében, a világ egyik legnagyobb és legérdekesebb mésztufabarlangját, természeti és történeti szempontból egyaránt páratlanul álló földalatti látványosságát, fedeztük fel (1—6. kép).

2. kép. A Várhegyi-barlang belső része. (Eredeti felvétel).

A verbóczy- és fortuna-utcai pincék mélyén folyami lerakódást, nevezetesen régi iszapot, homokot és kavicsot találtunk, ami nem más mint a Dunának őskori üledéke. Ez azt jelenti, hogy a Duna az őskorban a mai Várhegy magasságában folyt, hullámai pedig a nevezett helyeken rakták le hordalékát. A letűnt év utolsó hónapjaiban, az Úri-utca 72. sz. ház barlang-pincéjének feltárása alkalmával, ezekben a folyami üledékekben az őskori elefánt és orrszarvú számos fogát és egyéb csontváz-maradványait gyűjtöttük. Ezek a melegt kedvelő ősemelők arról tanuskodnak, hogy, amikor a Duna a Várhegy tetején

folyt és hordalékát itt lerakta, hazánkban szubtrópusi éghajlat uralkodott. Mindez a harmadkor végén és a negyedkor elején, az ú. n. jégkor előtti időszakban, legalább is százötvenezer évvel ezelőtt történt.

Más barlangpincék alján a dunai hordalék helyett meszes porhanyós agyagot leltünk. Ez a homokos, lösszerű agyag akkor rakódott le, amikor a Duna eltért eredeti irányától, holt ágaiból pedig iszapos mocsarak keletkeztek. Ebben a porhanyós agyagban szintén találtunk hasonló nagy csontokat ezek azonban a mamuttól, a gyapjasszőrű orszarvútól, az óriásgimtől és más rég kihalt emlősöktől erednek. Ezek az emlősök kizárólag a jégkorban éltek

3. kép. Várhegyi-barlangpince. (Eredeti felvétel).

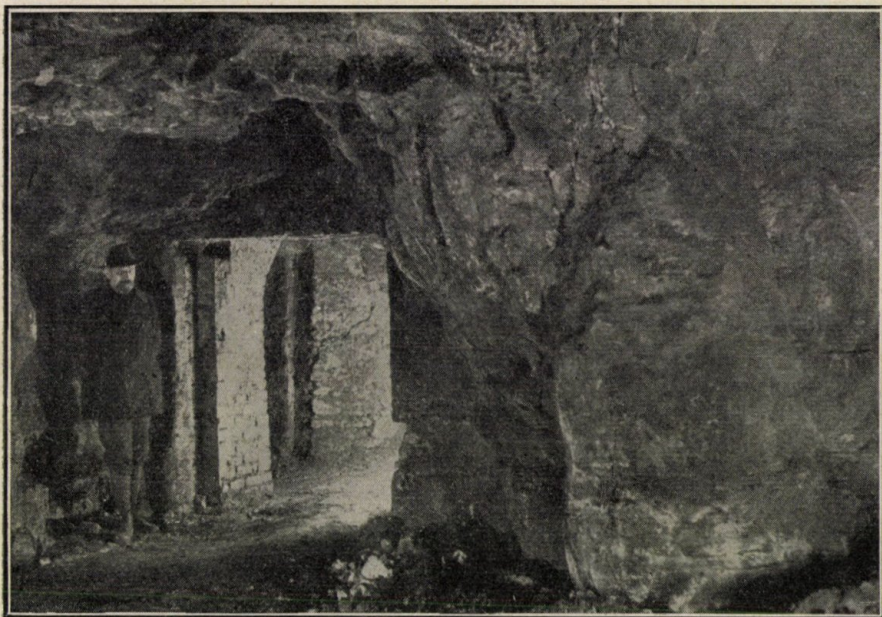
s így arról tanuskodnak, hogy a szóban levő porhanyós, lösszerű agyag a jégkorban rakódott le kb. nyolcvanezer évvel ezelőtt.

Ugyanebben az időszakban a budai Dunaparton jelenleg felszálló hóforrásoknak egy része a Dísztéren fakadt, s ezekből a meszes hővizekből rakódott le az a hatalmas mésztufaréteg, amelyben azután a szivárgó vizek a szóban levő üregeket oldották ki. Majdnem minden pincének a mennyezetén és oldalain mély kivájásokat és csipkézett kimarásokat észlelünk. Az elsők a folyóvíznek koptató és kivájó munkája révén, a csipkézett részek pedig a víz oldó hatása folytán jöttek létre. Mindezek a képződmények olyan szépek és változatosak, hogy bizonyos mértékben pótolják más barlangok cseppkődiszét.

Az a körülmény, hogy az emberi kéz ezeken a természeti alkotásokon bizonyos mértékben változtatott, csak fokozza érdekességüket. Amit az ember ezekben a barlangokban történelmi időkben alkotott, az mind megbecsülendő

régiség. A barlangpincék tehát olyan helyek, ahol a természet képződményei az emberi tevékenységgel váltakoznak. Ez a körülmény ezeket a helyeket elsőrangú természeti és történelmi látványossággá avatja, s ezért tudományos és idegenforgalmi szempontból rendkívül fontosak. Ha végül szemügyre vesszük azt, hogy a szóban levő barlangokat 5–6–8 m vastag kőpáncél fűdi, akkor minden katonaviselt ember előtt tisztán áll ezeknek a helyeknek légvédelmi jelentősége is.

Végzett vizsgálataim révén megismerve a várbeli barlangpincék tudományos, idegenforgalmi és légvédelmi jelentőségét, minden erőmmel arra törekedtem,

[4. kép. Várhegyi barlangpince belseie. (Eredeti felvétel.)

hogy ezeket az évtizedek óta tudott, de lényegükben fel nem ismert, s azért eddig meg nem becsült, eltemetett üregeket felkaroljuk, kitakarítsuk, kellőképpen rendezzük és a feledés homályából kiemelve, a tudomány, az idegenforgalom és a légvédelem szolgálatába állítsuk.

Az első lépést ebben az irányban MOTTL JÁNOS műszaki főfelügyelő tette, aki DUDAY ALAJOS tanácsnok, előljárósága alatt, tanácsaimat elfogadva, először az előljárósági, azután pedig a környező Szentháromság-utcai pincéknek egy részét feltáratta, megfelelően rendezte és kivilágította. Ezzel a jég meg volt törve, most már néhány olyan pincénk volt, ahová az állami, fővárosi és katonai hatóságok vezetőit levezethettük, s jelentőségüket a helyszínen megmagyarázhattuk.

Első vendégünk néhai LIBER ENDRE alpolgármester volt, akit a székesfőváros vezetősége élén barlangunkban végigkalauzolhattam és arra kértem,

hogy a székesfőváros a budavári barlangpincék feltárását, rendezését és kezelését a Magyar Barlangkutató Társulatra, mint erre legilletékesebb társadalmi szervre, bízza. LIBER ENDRE erre kezet nyújtott, s ez az ünnepélyes kézfogás az előjárósági barlangpincék mélyén esemény volt a magyar barlangkutató történetében. Ettől a perctől kezdve, úgyhiszem, nemcsak a várbeli barlangpincék, nemcsak a többi fővárosi barlang, hanem a magyar barlangkutató ügye egyáltalában, a székesfőváros védőszárnyai alá került.

Ugyanebben az évben szerencsém volt a Honvédelmi Minisztériumban a budavári barlangpincék légvédelmi jelentőségéről előadást tartani és az érde-

5. kép. Lejárat az egyik Várhegyi barlangpincébe. (Eredeti felvétel).

kelt katonai hatóságok képviselőit, BARTHA KÁROLY tábornokkal az élén, barlangunkban végigvezetni. A katonai bizottság egyöntetű véleménye az volt, hogy a bemutatott barlangpincék elsőrangú védőhelyek. Talán ennek a látogatásnak köszönheti a Barlangkutató Társulat azt a nagy megtiszteltetést, amely ezután a magyar honvédség részéről érte. Az történt ugyanis, hogy vitéz SOMKUTHY JÓZSEF altábornagy, akkori vezérkari főnök azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a Barlangkutató Társulat keretein belül a várbeli barlangpincéket légvédelmi szempontból feltárjam és kiépítsem. Így indult meg az érdekelt minisztériumok erkölcsi és anyagi támogatásával az a nagyszabású barlangkutató munka, amely immár harmadik éve tart, amelyről azonban, érthető okonál fogva, bővebben nem szólhatok.

Ezzel a munkával folynak párvonalasan a székesfőváros erkölcsi és anyagi támogatásával történő feltárások, amelyek viszont főleg tudományos és idegen-

forgalmi célokat szolgálnak. Az utolsó három évben feltártuk, kiépítettük és megfelelően kivilágítottuk a Szentháromság-utcai szakasznak még hátramaradt részét, egészen az Űri-utcáig. Ezirányú törekvéseinknek utolsó ténykedése az új lejárát kiépítése volt. Az eredeti lejárát, ugyanis, kissé nehézkes, ezért új, időszerű, váróteremmel, pénztárral és ruhatárral ellátott lejárát megépítése vált szükségessé. Erre a célra használtuk fel az előjárósági két udvart összekötő átjárót. Az építkezés MAKOLDY JÓZSEF műszaki tanácsos és LIPPNER KÁROLY székesfővárosi mérnök tervezése szerint történt.

A vázolt műszaki munkákkal egyidőben történt az előjárósági felső pin-

6. kép. Barlangpince bejárata a Várhegy alatt. (Eredeti felvétel).

cékben a barlangtani gyűjtemény felállítása. Itt elsősorban azokat a régiségeket és kőzeteket helyeztük el, amelyeket a barlangpincék feltárása közben gyűjtöttünk. Másodsorban a kőzeteket és csontokat állítottuk ki, amelyeket a többi székesfővárosi barlangban találtunk. A hátramaradt helyet a távolabb eső, nevezetes hazai barlangokból eredő tárgyak kiállítására használtuk fel. Külön termet szenteltünk a barlangjainkban lakott ősembernek, ahol legkiválóbb őskőkori kultúránk kő- és csontszközeit, részben hű másolatban, részben pedig képekben mutatjuk be. Itt látjuk az egyes ősembertípusok mellszobrát is. Az egyes pincehelyiségek falain mutatjuk be az egyes barlangvidékek fejlődési tömbjeit, helyrajzi térképeit, szelvényeit és vázlatos festményekben az ősember életjeleneteit.

Gyűjteményünk első lépés egy országos barlangtani múzeum kifejlesztéséhez. Arra egyelőre nincs módunk, hogy barlangok felásatásával eredeti anyagokra

szert tegyünk. Egyelőre arra törekszünk, hogy a barlangunkat látogató közönségnek, és elsősorban a tanulóiújásának a barlangkutatás alapvető célkitűzéseiről áttekintő képet adjunk és a barlangok iránti érdeklődésüket felkeltsük.

Barlangunkat az utolsó három évben összesen 14.780 látogató kereste fel. Ebből Magyarországra 12.160, a többi európai államra 1.360, a többi kontinensre pedig 180 látogató esik, míg 980 vendégünk lakóhelye ismeretlen. Ahhoz képest, hogy nagyobb propagandát eddig nem fejtettünk ki, a fenti számok arról tanuskodnak, hogy a barlangunk iránti érdeklődés elég nagy.

Mindaz, amit a Magyar Barlangkutató Társulat Várhegyi Bizottsága az utolsó három évben a várbeli barlangpincék területén végzett, csak kezdetét jelenti annak a hatalmas munkának, amelyet itt ezentúl el kell majd végeznünk, hogy barlangunkat európai nevezetességgé fejlesszük. A budavári barlangpincéknek egykori felméréséből kitűnik, hogy a Várhegy mélyén közel 10 km-nyi üregrendszer fekszik. Ha ennek csak negyedrészt sikerül majd feltárnunk és rendeznünk, akkor is a világ legnagyobb mésztufabarlangját állíthatjuk az idegenforgalom szolgálatába. Külföldi vendégeink elragadtatással nyilatkoznak barlangunk eddig feltárt kicsi részéről, de ha rendbehozzuk az Uri-utcának tervbevetett szakaszát, kétségtelen, hogy a Várhegyi-barlang lesz székesfővárosunk egyik legvonzóbb természeti és történeti látványossága.

Hogy barlangunkat és gyűjteményünket a letűnt három évben ennyire fejlesztettük, azt elsősorban a székesfőváros vezető köreinek köszönhetjük, ahol ügyünk teljes megértésre talált. Örömmel jelentem, hogy ügyünket, kevés kivétellel, az összes állami főhatóságok, társadalmi egyesületek és az idegenforgalmi szervek is felkarolták s önzetlen, hazafias törekvésünkben támogatnak. Ezért mindazoknak, akik ügyünket bármily irányban és mértékben előbbrevinni segítettek, ez alkalommal is, Társulatom nevében, leghálásabb köszönetet mondok.

Dr. Kadić Ottokár.

Néhány szó legközönségesebb szúnyogainkról.

A meleg nyári idő beköszöntésével megindul az üdülést kereső emberek áradata ki a szabadba, a folyók, tavak mellé. A víz enyhítő hűvösségét keressük, a fülledt kőpalotákból menekül mindenki, akinek csak megvan erre a lehetősége. A víz és napfény szerelmesei evezéssel, úszással acélozzák meg télen elpetyhült izmaikat, süttetik pirospozsgásra télen fehérre halványodott bőrüket. Alig bukik azonban le a Nap, szárnyra kelnek a vízi sportolók, nyaralók ellenségei, a szúnyogok. Hamar magára kapkodja mindenki a ruháját, sőt pokrócot is kerít ruhája fölé, mert a szúnyogok nem kegyelmeznek, ha valahol védtelenül hagyott testrésze akadnak. Mikorra teljesen besötétedik, a szúnyogok rajzása is csökken, de azért nem egy még éjjel is ott döngicsél a fülünk körül, nem nyugszik, amíg vérszomját ki nem elégítette.

Honnan jön a sok szúnyog? Ártalmasak-e? Mit tehetünk ellenük? Ezekre a kérdésekre keresünk néhány szóban választ.

A hazai szúnyogokról elég sokat tudunk. Többen foglalkoztak életük tanulmányozásával. Újabban különösen az Országos Közegészségügyi Intézet igyek-